

Gunnar Ekelöfs efterlämnade dikter

Sanningens ögonblick

• Gunnar Ekelöfs hustru Ingrid har ur diktarens efterlämnade texter sammanställt boken "Partitur" som kommer ut i dag. Den recenserar av Bengt Holmqvist.

DET FANNS några år i början av 1960-talet då Gunnar Ekelöfs skaparkraft kunde tyckas förbrukad, utbränd, då han också själv — åtminstone periodvis — upplevde sig mest som en förvaltare av den egna kvarläten-skapen. Sedan kom, under en resa till Mindre Asien våren 1965, den pånyttfödelse som utlöste "Akritcykeln". En knappt antydd bysantinsk och orientalisk fiktion — eller, om man så vill, mystifikation — tillät diktaren att med en lätthet som aldrig förr tala om det för honom djupast väsentliga, det som han icke utan rätt också ansåg vara "för alla lika".

De tunna maskerna skiftade snabbt, rösterna blandades. Förklädningen skänkte frihet. Men den innebar också en uppfordran. "En ängel besöker mig varje natt", står det på ett ställe i trilogin. Det är — i den mån något sådant kan påräkna tilltro — en bokstavlig skildring av Gunnar Ekelöfs situation åren 1965—1967. Han skrev som på dikta-men, fick inte ro för sin ingivelse ens i sömnen.

Sedan kom sjukdomen, den länge pågående fysiska nedbrytningen. När Ekelöf hösten 1967 förde in de avslutande noterna i "Vägar till underjorden" betecknade han sitt verk som en ruin. Det skulle uppenbarligen ha fått ännu större dimensioner. Men hans krafter var på upphällningen, och han visste det. Ängeln kom inte längre på besök varje natt; eller han orkade inte ta emot den. Vanan att ständigt skriva, att leva diktande, fanns ändå kvar. In i det sista hade han anteckningsboken bredvid sig. Av det inte var förgäves framgår av det *Partitur* som hustrun Ingrid Ekelöf med finaste känslighet har sammanställt ur de efterlämnade texterna och som kommer ut i dag (Bonniers, 24:50).

□ Kompositionen

Boken har två avdelningar. Den första omfattar huvudsakligen dikter från 1965—1967 och står mycket nära "Akritcykeln", särskilt dess första del. I denna angavs "legenderna" och "ödes-sångerna" — som utgjorde hälften av bokens text — vara ett urval. Kanske hade Ekelöf tänkt ägna "Fursten av Emgion" ytterligare en bok när han var färdig med de andra, mera obestämda identifikationerna. Hur som helst behöll han en del material för fortsatt bearbetning,

Gunnar Ekelöf: Foto: Lütji Özkök

fogade väl också nya dikter till de äldre; det framgår inte säkert av första delen i "Partitur" eftersom den inte är kronologiskt ordnad. Men i Ingrid Ekelöfs sammanställning ger dikterna ett slags resumé över den bländade och stympade furstens sista tid, från hemkomsten till Kurdistan till den dag på "det femte året" då han — "Trött på kejsarens blindhet/mätt av sitt inre seende" — kastar sig ut i rymden från ett berg.

Han förutser Konstantinopels fall och andra olyckor. Han öser sitt förakt över maktthavare av alla slag. Han talar på alla slavars och misshandlades vägnar mot den skändliga "historien". Själv är han färdig med livet; men han har en dotter, och hennes döttrar skall fortsätta att älska, förbinda de sårade, leda de bländade hem. Bestående bortom ljus och mörker, bortom det enskilda livet och den enskilda döden, förblir denna kvinnlighet som i sin tur är ett tecken för gudinnan, modern och jungfrun, den "allheliga".

Motivkretsen är densamma som i "Diwan". Men förklädningen är kanske ännu tunnare än där, det fasansfulla ljuset vid bländningen faller in i en smärtans natt som ännu tycks vänta den talande. Vad han mest fruktar är resignationen, likgiltigheten. Också den kan gudinnan ge honom; men just den — inte döden, inte glömskan — vägrar han

att ta emot. Han vill leva med plågan, se dess ljus som ett ljus "av kärlek", se sin död tydligt. I den sista dikten är alla masker kastade:

O Död

Du som blivit mitt livs mening
du som är mitt livs mening
visa ditt ansikte för mig
utan att jag som en arkeolog
behöver gräva min egen grav
Visa mig ditt ansikte
och att det är en kvinnas
som småler mot mig
och tar mig i famn.

Svaret på denna bön kommer i den senare delen av "Partitur". Om dikterna i första avdelningen kan man säga att de ofta är gripande, vackra, fullt i nivå med de sena dikter som Ekelöf lät trycka själv. Man kan säga detsamma om: texterna från hösten 1967 och vintern 1968, i vissa fall med ännu större rätt. Men här känns det ovidkommande, nästan obscen, att göra estetiska värderingar. Dikterna och anteckningarna gäller en människa som dör, alldeles konkret, i en oödmärkt utdragen halshuggning. Rapporten har präglats av att denna människa råkade vara ett av språkets genier. Det är en sak för sig. Men nu — så här kort tid efteråt — känns det angelägnare att betona det mod som lyser i det tätande mörkret.

□ Att erövra smärtan

Naturligtvis slutade kampen

med nederlag, det gör den ju alltid. Också likgiltigheten tvingades Gunnar Ekelöf till slut ta emot. I en mycket sen uppteckning jämför han sin kropps inre med Piranesis sällsamma fängelsebilder: "Samma liknöjda ångest och allmänna balansbrist, samma dunkel och meningslöshet." Men lägg märke till sakligheten i denna bild; den är oerhörd. Och det som föregår den är aldrig klagan, aldrig ett stänk av självmedlidande.

Ekelöf fullföljer — nu helt i eget namn — "Diwan"-programmet till det yttersta. Han ger inte upp sin dialektik. Han försöker erövra smärtan genom att uppleva den som njutning. Han låter sig lägras av den, framställer kampen som en våldsamt könsakt. När inte det går längre talar han enkelt om hur det att hålla sällskap med sin värk, att förströ den och sig själv "ända till den gråa morgonen".

Mitt i alltsamman kan han drömma en underbar dröm om ett hus i en trädgård vid ökens rand (och även drömmen har ett slags realism: Ekelöfs sista resa — 1967 — gick till Tunisien, och han hade planer på att bosätta sig där). Eller han kan minnas Asiens träd och floder. Han kan se ett Naxos sådant han aldrig hade tänkt sig det. Så släpar han sig genom dagar och nätter — ända till den punkt då han "lever på bara innet" och nästan ursäktande, som om han inte ville störa oss som ännu inte är där, konstaterar att en sådan tillvaro är hemsk.

□ Då ögat brister

Ändå blev han bönhörd. Med det övriga livsmaskineriet monterades också djupsinnet ner, och allusionerna, mytologin, de sinu-rika inkarnationerna. "Modern som är jungfru", gudinnan, den allheliga, fick sin slutliga och otvetydiga gestalt av jordisk kvinna. Som ett slags svar på den tidigare anförda dikten, den som avslutade första delen av "Partitur", skall till slut den dikt ur den senare avdelningen återges.

Det högsta ögonblicket av kärlek
Sanningens ögonblick —
det är så långt från alla kärlekens
prydnader som möjligt
Långt från det första mötet
långt från samlaget
långt också från den lugnande
smekningen

vid sjukbädden
hand smekande hand, tafatt
smekande kind

Det högsta ögonblicket, sanningens
ögonblick
Det högsta ögonblicket är då ögat
brister och förenas
med det seende ögat
och det seende ögat tar emot dess
blick.

Denna dikt behöver ingen kommentar.

BENGT HOLMQVIST